

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Thesavrvs Sacrorvm Ritvvm, Sev Commentaria In Rvbricas Missalis Et Breviarii Romani

In quibus origo cuiusque Ritus, Causæ historicæ, vel mysticæ, ex maiorum ingenio, Theoria, Praxis, Obligatio, & exquisitus Vsus, additis opportunè Decretis omnibus S. Rituum Congregationis, quàm breuißimiè explicantur

Gavanti, Bartolommeo

Antverpiæ, 1634

De Epistola, Graduali, Alleluia, & Tractu, ac de Euangelio. X.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40262

De Epistola, Graduali, Alleluia, & Tractu,
ac de Euangelio. X.

Post ultimam Orationem dicitur ^k Epistola: qua finita, à ministris respondetur, ^l Deo gratias. Et similiter quando leguntur plures Lectiones, post singulas dicitur, Deo gratias, præterquam ^m in fine quinta Lectionis Danielis in Sabbatis Quatuor Temporum, ⁿ & in fine Lectionum Ferie sextæ in Parasceue, & Sabbati sancti.

^k Epistola.] Sonat Epistola supermissionem, seu supererogationē; quia litteræ, quæ mittuntur, habent aliquid supra id quod viua voce nuntius refert, ideoque Epistola vocantur.

Est igitur Epistola missa supra, siue ultra Testamentum vetus, & Euangelium, *Alcuin. de Diuinis Officijs.* Auctores legendi Epistolam in Missa fuere Apostoli, & habetur in Liturgia S. Petri; tum Successores Apostolorum, *ex Can. 10. Apost. Dion. de Ecclesiast. Hierar. cap. 3. Clem. lib. 2. Const. cap. 57.* Alexander autem Papa, qui dicitur auctor *ab Honor. in Gemmacap. 88.* forasse Decreto ritum stabilivit. Ante Anastasium Paulus tantum legebatur, *ex Demochare, Tom. 4. cap. 15.* deinde verò non solum Pauli legebantur Epistolæ, *VValafr. Strabo cap. 22.* sed etiam aliorum Apostolorum, & Prophetarum, quod clarè asserit *S. Iustin. Apol. 2.*

Porro per totum anni curriculum ex Prophetis & Apostolis collegit & ordinavit Epistolas & Lectiones sanctas Hieronymus in *lib. qui dicitur Lectionarius, vel Comes S. Hier. vt docet Berno cap. 1.* Damaso approbante, *ex Radulpho Prop. 23.* eo fine, vt per Lectionem præparemur ad mysteria, *ex Cabasila cap. 22.*

Et in Lectionibus quidem veteris Testamenti initium esse solet, *In die-*

bus illis; finis autem, ait Dominus omnipotens: quia in libris illis hæc sæpè sunt in vsu. Titulus etiam Sapientiae communis est Lectioni Prouerborum, Canticorum & Ecclesiastici; quia hi libri dicuntur Sapientiales, ex SS. Patrum antiquo vsu & ritu. In Epistolis verò Pauli eadem de causa fit initium ab ea voce, Fratres; & finis est, in Christo Iesu Domino nostro. In alijs item Apostolicis Epistolis ob eandem causam vtitur initio voce illa Charissimi, vsitata à Petro & Ioanne in suis Epistolis, Durand. lib. 4. cap. 16.

Certè in Dominicis Epistola solet esse de nouo Testamento; quia Dominicus dies Resurrectionem Domini & tempus gratiæ representat, *Duran. lib. 2. de Rit. cap. 18.*

Sed, cur ante Euangelium legitur, cum sit minoris dignitatis? Primò, quia designat officium Ioannis Baptistæ, *Rupert. lib. 1. c. 32.* qui fuit vtriusque Testamenti, cuius sunt Epistolæ, *Innocen. III. lib. 2. cap. 29.* Deinde *ex Alcuin.* mos fuit Apostolorum, vt bini ante Dominum irent, *Luc. 10.* Tertiò *ex VValafr. loc. cit.* vt animus audientium à minoribus ad maiora sentienda proficiat, & gradatim ab imis ad summa conscendat. Alias duas causas lege apud *Duran. loco citato,* quæ minùs mihi placent.

l. Deo

1 *Deo gratias.*] Burchard. Augustini sæculo consueverunt dicere Monachi cum hominibus occurrebant, *Deo gratias*: quod ipse scribit *August. ad Psalm. 132.* adeo erat tunc in Missa & Officio vsitatum. Gratias autem agimus Deo, quod Doctrinæ suæ panem nobis frangere dignatur, ex *Rupert. lib. 1. de Diuin. Offic. cap. 14.* Si Pauli

erat Epistola, dicebatur in fine, *Pax tecum*, ex *Aug. Epist. 163.*

m *In fine quinta Lectionis.*] Omittitur responsio ministri, ne interrumpatur textus & sensus, ut ibidē legenti patet,

n *Et in fine Lectionum, &c.*] Sunt hi dies luctus, in quibus abstinemus etiā à *Gloria Patri, &c.* & similibus loquendi modis festiuioribus.

2 *Post Epistolam dicitur o Graduale, quod semper dicitur, p praterquam Tempore Paschali, cuius loco tunc dicuntur duo Versus, ut habetur in Rubrica in Sabbato in Albis.*

o *Graduale.*] Seu Gradale, *Rabanus lib. 1. c. 33.* eò quod cantabatur in inferiori gradu, *Ordo Rom.* vel iuxta gradus pulpiti in quo legebatur Euangelium, *Raban. ibid.* vel quia cantabatur, dum Diaconus ascenderet gradus pulpiti Euangelici, ex *VValafrid. cap. 22.* & *Rhenano ad Tertul. de Cor. milit.* vel in gradibus Altaris, *Duran. lib. 4. c. 19.* Cantari autem cœpit, auctore Cælestino I. ex *Sigeber. anno Domini 426.* & *Ruper. lib. 2. Diuin. Offic. cap. 21.* Ambrosius composuit, ex *Rad. Propos. 23.* Gelasius & Gregorius item, ex *Duran. loco citato.* appellantur in

Antiphonario Gregorij *Responsoria.*

p *Praterquam Tempore Paschali.*] Quia ex *Rup. lib. 1. cap. 34.* Graduale lamentum indicat & laborem, quæ non congruunt cum tempore summæ lætitiæ Paschalis. Summa verò fuit lætitia post recuperatum Thomam in Dominica in Albis, in cuius Sabbato idē cessant Gradualia; eorum autem loco dicuntur duo Versus, qui nihil sinistrum aut triste sonant, *Innocen. loco citato cap. 33.* Quod si infra Octauam Paschæ Graduale dicitur, id fit propter recenter baptizatos, *Ruper. lib. 8. cap. 1.*

3 *Post Graduale, dicuntur q duo Alleluia, deinde Versus, & post Versum, unum Alleluia. Tempore Paschali, quando non dicitur Graduale, dicitur aliud Alleluia post secundum Versum: & quando dicitur r Sequentia, non dicitur post ultimum Versum, sed post Sequentiam.*

q *Duo Alleluia.*] Vsurpatur Alleluia in Liturgia S. Petri hoc loco. Post luctum lætitia sequitur, *Ruper. lib. 1. cap. 35.* & peregrina vox est, ut idem ait, ad exprimendum peregrinum gaudium, quod in Cælesti Ierusalem nos manet. est enim vox Hebræa, quæ significat *Laudate Dominum*, *Aug. in Psalm. 118.* cum plenitudine tamen

gaudij & exultationis, auctore *S. Thoma post Glos. in cap. 19. Apoc.* vnde & in diebus mœroris omittitur. *S. Germanus in Theoria* explicat, *Al*, id est venit, *el*, Deus, *uia*, laudate. Alias refert significationes *Duran. lib. 4. c. 20.* Primam ex *Augustino*, *Saluum me fac Domine.* Secundam ex *Hieronymo*, *Cantate laudem Domino.* Tertiam

ex

ex Gregorio, Pater, Filius, & Spiritus sanctus; sed est *S. Germani loco citato*: vel lux, vita, salus. Quartam ex *Petro Antistodor*. Altissimus leuatus est in Cruce, iugebant Apostoli, iam surrexit. In aliam linguam transferri non debet, sicut nec *Amen*, propter fauētorem auctoritatem, *Isidor. lib. 1. de Diuin. Offic. cap. 13.* nam de Ierosolymitana Ecclesia translata fuit ad Romanam à *S. Hieronymo* iussu *Damasii*, vt docet *S. Gregorius lib. 7. Epist. 63.* qui & eandem vocem restituit, ex *Ruper. lib. 1. cap. 35.* non simpliciter, sed instituit, vt caneretur etiam extra tempus Paschale, vt explicat *Baron. ex August. in Psal. 106. cum scribit de Damaso, anno 384.* quod enim erat in vsu Ierosolymis ante *Damasum*, & *Damasus* Romæ ordinauerat, fortasse deinde omissum fuerat vsque ad tempora *Gregorij*. Et sicuti *Kyrie*, vox Græca, ita & *Alleluia*, vox Hebræa, à Latinis vsurpantur; vt omnis lingua in Missa conſiteatur, quia Iesus Christus in gloria est Dei Patris, *Innoc. III. lib. 1. cap. 33.*

Quod autem dicendum sit in Missa post Graduale, seu Epistolam, habetur in *Ordine Romano*: & geminatur, ob geminam quam expectamus glorificationem animæ & corporis. Additur *Versus* & alterum *Alleluia*, quasi intermixtum sit Graduale tum luctu, tum lætitia, ne deficiamus in

hac vita ærumnarum plena, *Durand. loco citato*. Quod dicitur de *Sequentia* & *Alleluia* in hac Rubrica, habet *Burchard*. vt vltimum locum prope Evangelium impleat *Alleluia*.

[*Sequentia*.] Diximus supra 1. p. tit. 5. vocari iubilationem ab Ordine Romano, & cur dicta sit *Sequentia*, docuimus *ibidem*. Primum earum Auctorem ferunt fuisse Abbatem *Nogerrum*, seu *Notherum*, sancti Galli, & *Nicolaum* Papam eas approbasse, *Radulph. Propos. 23.* eas etiam fuisse in vsu Romano tradit *VValafr. Strabo cap. 22.* Verum *SS. Ambrosio* & *Augustino* adscriptas fuisse aliquas *Sequentias*, scribit *Duran. lib. 2. cap. 22.* Pulchrè igitur iunguntur *Sequentiæ* cum vocibus *Alleluia*, ad explicandam *Paradisi lætitiã* ineffabilem in solemnioribus Festis, puta, in *Paschate*, & *Pentecoste*. cuius *Sequentiæ*, *Veni sancte Spiritus, & emitte calitius*, &c. auctor esse perhibetur *Robertus Francia Rex, apud Trithemium & Duran. lib. 4. c. 22. circa annum 1003.* vel *Hermannus Contractus, ex Ligno vite lib. 5. cap. 70.* In Festo Corporis Christi Auctor est *Sequentiæ S. Thomæ Aquinæ*, quam tamen tribuit sancto *Bonauenturæ Io. Rioche l. 4. Compend. temporum cap. 71. col. 3.* sed primum puto verius. De *Sequentia Paschatis* mentionem subobscuram facit Auctor *Gemma anim. lib. 3. cap. 135.*

4 *A Septuagesima vsque ad Sabbatum sanctum* non dicitur *Alleluia*, neque dicitur in Missis de Feria in Aduentu, Quatuor Temporibus, & Vigilijs quæ ieiunantur, exceptis *Vigilia Natiuitatis Domini*, & si venerit in Dominica, & *Vigilia Paschæ & Pentecostes*, ac Quatuor Temporibus *Pentecostes*. Nec dicitur in Festo *SS. Innocentum*, & nisi venerit in Dominica.

E

f Non

f Non dicitur.] Leo IX. de Conf. Dist. 1. Hi duo. & Conc. Tolet. IV. can. 10. prohibent in Quadragesima dici. Vox enim tantæ lætitiæ audienda non est in diebus mœroris & tristitiæ, cuiusmodi sunt à Septuagesima ad Sabbatum sanctum; tum Feriæ Adventus & Quatuor Temporum, tum Vigiliæ quæ ieiunantur, Alcuin. de Diuin. Offic. cap. de Septuagesima. idem affirmat de Vigilijs cap. de Feria 6. in Parasceue. Stillicidium est enim Alleluia gaudij cœlestis, Rup. lib. 1. cap. 35.

† Si venerit in Dominica.] Burchard. quam nullo tempore ieiunare, sed semper festiuam esse, Dominicæ Re-

surrectionis auctoritas cogit, Alcuin. loco citato de Feria sexta.

u Vigilia Paschæ, &c.] Burchard. idē docet in duabus Vigilijs prædictis. In his autem solemnioribus diebus licet ieiunemus, lætitiæ tamen plena sunt omnia in diuinis Officijs celebrandis.

x Sanctorum Innocentium.] Burchard. propter plorationem Rachel, quæ in figura præcessit Matris nostræ sanctæ Ecclesiæ; aut quia tēpus erat, quo tunc ad inferni claustra descendebant passi, Alcuin. cap. Officium. Vir erat in terra.

y Nisi venerit in Dominica.] Quæ Regina est dierum, ob Domini Resurrectionem, ex Ignatio supra citato, & Alcuin. supra de Fer. 6.

5. A Septuagesima vsque ad Pascha eius loco dicitur z Tractus, qui Tractus prædicto tempore in aliquibus Ferijs non dicitur, vt suis locis ponitur: a nec dicitur in Ferijs à Septuagesima vsque ad Quadragesimam, quando repetitur Missa Dominicæ.

z Tractus.] De eo in Ordine Romano. Tractus autem, hoc est, luctus, ex eodem Ordine Romano de Septuagesima, à trahendo dictus est, quia tractim cantatur, Alcuin. de Sepr. & veluti tractæ voces lugubres gemitibus & suspirijs admixtæ sunt, Azor. lib. 10. cap. 36. quæst. 8. Auctor Tractuum, vel Cælestinus, Berno de Offic. Missæ cap. 25. vel Geladius, Ruper. lib. 2. de Diuin. Offic. cap. 21. vel Telsphorus, Durand. lib. 4. cap. 21. vel hi omnes perfecere.

Humilitatis verò tempore dici so-

let, & semper in causa humilitatis ponitur, Amalar. lib. 2. cap. 3. vnde à Septuagesima ad Pascha locum habet Tractus; quia tunc mortem, quæ intrauit in mundum per inuidiam diaboli, lugemus, Ruper. lib. 5. cap. 13. vel miseriam vitæ præsentis, Innoc. III. lib. 2. cap. 32.

a Nec dicitur.] Ijs certè diebus cantatur Tractus, quibus frequentior est populus, vt ad luctum excitetur, nempe Dominicis diebus, & in Quadragesimâ Ferijs secundis, quartis, & sextis, Durand. lib. 4. cap. 21.

6. Dicto Graduali, seu Alleluia, seu Tractu, b dicitur Euangelium. c Et in principio Euangely dicitur, Dominus vobiscum. Respondetur, Et cum spiritu tuo. d deinde, Sequentia sancti Euangely secundum N. Respondetur, e Gloria tibi Domine. f In fine Euangely à ministro respondetur, Laus tibi Christe, quod etiam dicitur in fine illius partis

is Passionis, quæ legitur in tono Euangelij, & præterquam in Parasceue. Postea si dicendum est, dicitur Credo.

b *Dicitur Euangelium.*] Vox Græca, quæ Latinitate donata sonat bonum nuntium, *Isidor. lib. 1. cap. 11.* accipitur hîc pro textu historiæ Euangelicæ, quem Apostoli in Missâ legebant; quod *Schulding. p. 1. cap. 19.* ex eo Pauli deducit, quod de Luca ait, *Cuius laus est in Euangelio per omnes Ecclesias.* Successores Apostolorum legi curarunt in Missâ, ut testantur *Liturgia omnes, & Strabo cap. 22.* Alexander Papa firmavit vsûm Decreto, *Radulph. Propos. 23. & Gemma lib. 1. cap. 88.* Est autem Euâgelium principale omnium quæ dicuntur in Missâ. Sicut enim caput corpori præminet, & illi reliqua consentiunt; ita Euangelium se habet cum toto Missæ Officio, *Ruper. lib. 1. cap. 37.* Verbum Verbi est, Sermo sermonis, & Sapientia Sapientia, *Innocen. III. lib. 2. cap. 47.* Euangeliarium per annum Hieron. composuit, ex *Gemmalib. 1. cap. 87.* certas enim statas Lectiones Euangelicas legi, testatur *August. Prol. in Epist. Ioan. 1.*

c *Et in principio Euangelij.*] Ita Ordo Romanus; ut populus, ait, silentium præbeat, attentus & beneuolus fiat; quod ostendit ille per ea verba, *Et cum spiritu tuo.* quod notat *Ruper. l. 1. cap. 36.* Nam & Apostoli salutabant primum dicentes, *Pax huic domui,* *Gemma lib. 1. cap. 23.*

d *Deinde, Sequentia, &c.*] Ex Ordi-

ne Romano, quo docilis etiam fiat idem populus, *Ruper. loco citato.* Sequentia verò hoc loco est numeri pluralis, id est, ea quæ sequuntur in Textu Euangelistæ, *Durand. lib. 4. cap. 24.*

e *Gloria tibi Domine.*] *Chrysostom. in Liturgia.* Dicat, qui promptior non est, ut cum fructu capiat verba Euangelij, *Gloria tibi Domine.* ita *Amalar. lib. 3. cap. 18.* Vel, qui capiunt, glorificent Dominum, qui mittit verbum salutis, ut dicitur *Act. 11. Ruper. lib. 1. cap. 36.* Vel, sapientiam & sermonem Dei hunc esse omnes nos credentes, clamemus, *Gloria tibi Domine.* ita explicat *S. German. in Theoria rerum Ecclesiasticarum.*

Ante textum Euangelij præmittitur, *In illo tempore;* præterquam, quando est initium Euangelij, vel in primis verbis textus describitur tempus proprium illius narrationis; ut, *Anno quintodecimo, Elisabeth impletum est, &c.*

f *In fine Euangelij.*] Refert *Durand. lib. 4. cap. 24.* varios ritus. Quidam dicebant, *Amen,* hoc est, *verum,* vel *fiat;* alij, *Deo gratias;* alij, *Benedictus qui venit in nomine Domini: nos Christum laudamus,* de quo narratum est in Euangelio. sed verba non sunt antiquiora Burchardo, qui ea refert, & ante eum nemo.

g *Præterquã in Parasceue.*] Que Christo fuit dies impropertij, non laudis.

De Symbolo. X I.

h *Symbolum diciturⁱ post Euangelium¹ in omnibus Dominicis per annum, etiam si in illis fiat de Festo, in quo aliàs non diceretur.^m In tribus Missis de Natiuitate Domini, & deinceps vsque ad Octauam bea-*